На мою думку, оптимальним шляхом впровадження громадянської освіти в Україні є не створення нового, окремого курсу - його впровадження видається досить складним та проблематичним, а саме пошук шляхів інтегрування його з існуючими навчальними курсами, перш за все з курсом основ правознавства.

Займатися громадянською освітою вимагає саме життя!

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн. І.А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії // Світло, 1996, № 1, - С. 4-9.
2. «На шляху до університету», газета «День», 21.04.2000 р.
3. Матеріали конференції «Громадянська освіта в Україні» Київ, 26-27 травня 2000 року.

ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Пелех Ю.В.,
проректор з наукової роботи,
кандидат педагогічних наук

Пелех Л.Р.
Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені академіка Степана Дем'янчука

У статті характеризуються педагогічні вимоги до організації виховної роботи зі студентами у ВНЗ. Дається визначення педагогічних вимог щодо організації виховної роботи у В НЗ як цілісного процесу, здійснюється констатація найважливіших педагогічних вимог, виконання яких забезпечило б ефективність, інтенсивність та функціональну повноту підготовки майбутнього вчителя засобами культурно-масових заходів.

В статье дается характеристика педагогических требований к организации воспитательной работы со студентами в ВУЗе. Дается определение педагогических требований к организации воспитательной работы в ВУЗе как цельного процесса, осуществляется констатация важнейших педагогических требований, исполнение которых обеспечило бы эфективностъ, интенсивность и функциональную полноту подготовки будущего учителя средствами культурно-массовых мероприятий.

This article deals with the pedagogical demands to bringing up work organisation with students. The destination of pedagogical demands to bringing up work organization at higher educational establishments as a whole process has been given. The presentation of the most important pedagogical demands has been shown, the realization of which could provide efectiveness, intensiveness andfunctionalfullness offuture teacher preparatom by means of mass measures.

На всіх етапах історичного розвитку вищої школи в Україні проблема підготовки фахівця високого рівня була актуальною. Такою вона є і понині. Відродити систему національної освіти за умов одночасного задоволення національно-культурних та національно-освітніх прав і запитів усіх громадян, забезпечити докорінне оновлення змісту освіти, органічну інтеграцію освіти і науки, формування у людини мотивації до набуття і вдосконалення знань протягом цілого життя покликана державна національна програма «Освіта» (Україна XXI) століття [3].

Вчені різного фаху в численних дослідженнях підкреслювали велике значення підготовки людей до пізнання та розуміння світу і себе, до участі у процесі демократизації, до створення нового суспільного і економічного устрою з орієнтацією на культурні цінності. Уявлення про світ і міжособистісні відносини, які сьогодні змінюються у блискавичному темпі, потребують нового погляду на освіту, іншого освітянського мислення, підготовки і реалізації нових програм освіти.

У нашій державі криза системи освіти, як підкреслюють у своїх працях вчені А. М.Алексюк, М.Б.Євтух, І.А.Зязюн, Л.Т.Коваль, В.К.Майбброда, В.І.Луговий, Н.Г.Ничкало та інші, викликана тривалим існуванням тоталітарного режиму, що призвів до повного одержавлення освіти, формалізації та бюрократизації механізму управління нею, серйозного відставання у розвитку матеріально-технічної бази, зниження престижу інтелектуальної праці, дегуманізації освіти, панування в ній авторитарних методів управління.

Не випадково у сучасному суспільстві набула поширення так звана «масова культура», що характеризується насамперед відвертою бездуховністю, розважливістю і культом насилля. З іншого боку, саме в такі періоди кризового розвитку суспільства з найбільшою гостротою усвідомлюється потреба у збереженні та примноженні культурних цінностей, На основі яких формується світогляд людини [6].

Сучасній школі потрібен учитель, який розуміє сутність суспільно-політичних, економічних перетворень, відчуває зміни в особистості вихованців, їхніх позиціях, цінностях, потребах, мотивах, невпинно піддає переосмисленню свої освітянські дії з метою удосконалення навчально-виховного процесу.

Вченими-педагогами здійснено ряд досліджень, присвячених формуванню особистості майбутнього вчителя під впливом масових виховних заходів (І.Д. Бех, С.Я.Дем'янчук, І.Я.Зязюн, Н. Т. Ничкало та інші) [5].

Питання теорії та практики позааудиторної виховної роботи знайшли відображення у працях таких українських вчених, як А.М.Алексюк, В.О.Білоусова, А.Д.Бондар, С.Я.Дем'янчук, В.С.Заслуженюк, М.Д.Ярмаченко та інші. Проблему організації позааудиторної роботи досліджували також В.Т.Бабич, А.М.Бойко, Г.А.Глухова, В. Т.Кузь, Н.Г.Ничкало та інші. Методичні питання даної теми частково розглядали вчені Т.Д.Дем'янюк, С.Я.Дем'янчук, В.С.Заслуженюк, Л.Г.Коваль, О.В.Сухомлинська, Е.І.Сявавко, І.В.Смирнова та інші.

На необхідність створення системи позаурочної виховної роботи у вищих навчальних закладах педагогічного профілю вказують у своїх наукових працях Г.П.Бурса, Д.І.Водзінський, С.Я.Дем'янчук, І.В.Мартишок та інші [1].

Всі ці дослідження є, безумовно, позитивним явищем в українській педагогічній науці. Однак, такі важливі питання, як тенденції становлення і розвитку системи виховання майбутніх вчителів у ВНЗ нового типу, розробка критеріїв оцінки педагогічних вимог щодо організації виховних заходів студентами, особливості впливу масових виховних заходів на формування особистості майбутнього спеціаліста, специфіка роботи ВНЗ (зокрема приватних) до цього часу ще не знайшли належного висвітлення. Не існує й чіткої систематизації культурно-масових заходів, хоча це питання, на наш погляд, є актуальним на сучасному етапі і вимагає глибокого дослідження. Усе це і стало умовою для написання даної наукової статті.

Визначення педагогічних вимог щодо організації виховної роботи у вищому навчальному закладі як цілісного процесу, що нероздільно поєднує виховання і навчання, надає їм науково-категоріального статусу та потребує послідовного розгляду. Водночас виявлення місця поняття «виховання» у системі категорій «природа», «суспільство», «людина», «культура», «життя» , «діяльність», дає змогу говорити про ефективність підготовки майбутнього вчителя за допомогою засобів культурно-масових заходів [6].

Протягом історичного розвитку педагогічної думки процес виховання знаходився у полі зору вчених та практиків. І в наш час виховання є ос новною категорією педагогіки. Його структуру ми розглядаємо як взаємозв'язок основних елементів: цілей і змісту, методів та засобів, а також досягнутих результатів. Визначення змісту (від загального до конкретного) даного поняття, його змін у процесі розвитку практичного досвіду та педагогічної науки допоможе чітко окреслити систему педагогічних вимог, дотримання яких необхідне для формування гармонійного розвитку обистості майбутнього вчителя.

Відмітимо, що поняття «виховання» не має однозначного тлумачення у педагогіці.

Виділяється три понятійні позиції. Перша - трактування процесу «виховання» у широкому розумінні - «це вплив на розвиток і результат такого впливу. Це значення мають на увазі, коли справедливо стверджують, що людину виховує все її життя» . Іншими словами, «Виховання як суспільне явище - складний та суперечливий соціально-історичний процес входження, включення підростаючих поколінь у життя суспільства. [4,5]

Значно вужчим є визначення виховання другої понятійної позиції: « В більш спеціальному, вузькому розумінні виховання - це робота вихователів, цілеспрямоване керівництво розвитком і результати цього керівництва». «Виховання - цілеспрямований свідомо здійснюваний педагогічний процес організації та стимулювання активної діяльності особистості, що формується, з оволодіння суспільним досвідом».

Говорячи про третю позицію, відмічаємо зв'язок виховання з формуванням системи духовних цінностей, ціннісної орієнтації, поведінкових якостей людини. Трактуючи таким чином цю позицію, вчені засвідчують, що «підміна вузького значення даного поняття широким закриває шлях до розуміння специфіки виховання, інколи зустрічається, до передачі особистості моральних цінностей, адже світ цінностей включає в себе і політичні, і релігійні чи атеїстичні розділи, в силу чого виховання треба розуміти як цілеспрямоване формування всього кола ціннісних орієнтацій особистості, тобто її світоспоглядання, світогляду, світовідношення в цілому». Визначаючи цілі (цінності) виховання, М.Д. Нікандров вважає, що вони «... не породжуються самою педагогікою. Вони породжуються ідеологією, транслюються всім укладом життя. Педагогіка бере їх готовими, лише перекладаючи на власне педагогічну мову і - це найголовніше - забезпечуючи технологію власне виховання, «прищеплення» цінностей» . Тому розглядаючи виховання як компонент освіти, специфічна функція якого полягає у формуванні системи духовних цінностей особистості, а, за висловом А.С. Макаренка: «виховання є вираз політичного кредо педагога, а його знання є допоміжними» ми говоримо ще й про взаємодію навчальних і виховних чинників як цілеспрямованого впливу на розвиток особистості майбутнього вчителя. Саме це мав на увазі Платон, коли писав: «Найважливішим у навчанні ми визнаємо належне виховання». Отже цілеспрямований виховний розвиток озглядається, як незворотнии процес ускладнення соціально-культурної організації людини, як її сходження від некультурності, примітивної, хаотично-неупорядкованої, до високої, складної, багатогранної, багатофункціональної, ціннісно-інтегрованої культурності внаслідок освіти, навчання, виховання (див. табл. 1).

Таблиця 1

Понятійно-категоріальна співвідносність термінів «освіта», «навчання», «виховання», «соціалізація», «розвиток особистості»

Понятійно-категоріальний термін	Що сутісно виражає	Життєва сфера дії
ОСВІТА	Сукупний процес і результат цілеспрямовано-організованого інформаційного окультурення людини, освоєння нею культурного досвіду	Соціально-культурне життя
НАВЧАННЯ	Процес зажиттєвого набуття індивідуального і колективного досвіду, життєво важливої інформації	Біогенетичне, соціокультурне життя

ВИХОВАННЯ	Процес і результат цілеспрямовано-упорядкованого набуття людиною ціннісних орієнтацій, цінностей	Соціально-культурне життя
СОЦІАЛІЗАЦІЯ	Сукупний (стихійний і упорядкований) процес та набуття людиною колективізованого культурного досвіду	Соціально-культурне життя
Розвиток особистості	Незворотний процес ускладнення культурно-інформаційної організації людини, збагачення культурного досвіду особистості	Соціально-культурне життя

Від цілісного (узагальненого) визначення поняття виховання як процесу поліфакторного, перейдемо до констатації найважливіших педагогічних вимог, виконання яких забезпечило б ефективність, інтенсивність та функціональну повноту підготовки майбутнього вчителя засобами культурно-масових заходів.

По-перше, педагогічні вимоги будуть ціннісно-орієнтованими, коли педагог враховуватиме різномаїття виховних чинників як складових цілісного процесу виховання. Вони поділяються на дві основні групиюб'єктивнуну та суб'єктивну.

До групи об'єктивних чинників належать:

- генетична спадковість та стан здоров'я людини;
- соціальна та культурна приналежність сім'ї;
- особливості біографії;
- культурна традиція, професійний та соціальний статус;
- особливості країни та історичного періоду.

До групи суб'єктивних чинників належать:

- психічні особливості, світогляд, ціннісні орієнтації, внутрішні потреби та інтереси як педагога, так і студента;
- система відносин з соціумом;
- виховний вплив на людину з боку окремих людей, груп, об'єднань та суспільства в цілому.

Врахування цих чинників як педагогічних вимог до виховання особистості майбутнього вчителя дасть змогу досягти його цілеспрямованої соціально-культурної розвинутості, - що і є метою, і результатом освіти, виховання, культурно-орієнтованого навчання.

Дана цілеспрямована соціально-культурна розвинутість особистості майбутнього вчителя залежить також від визначення та уточнення цілей виховання та рівнів їх реалізації. Цілі виховання розуміються як очікувані зміни в особистості студента (студентського колективу), що виникають в результаті впливу спеціально підготовлених і планомірно проведених виховних акцій і дій. Процес визначення таких цілей, як правило, акумулює гуманістичне ставлення педагога до особистості студента в межах гуманістичної парадигми освіти - комплексного процесу її гармонізації заради повноцінно-всебічного розвитку людини як цілісної особистості.

Таким чином, успіху у проведенні тієї чи іншої виховної акції, єдності мети та змісту, засобів та способів досягнення мети можливо досягти лише за умови надання більшої автономії діям (активності) вихованців. Про це свідчать результати виховної роботи засобами культурно-масових заходів, проведених нами у Міжнародному університеті

«Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені академіка Степана Дем'янчука. Зокрема, під час підготовки до проведення диспуту на тему «Моделювання стуктури образу ідеального і реального вчителя» студентам було поставлено завдання підібрати вислови відомих громадських діячів, вчених, письменників про еталон вихованості людини. Цікавий вислів підібрала Наталія Ч. Це роздуми А.П.Чехова про вихованих людей. Письменник вважає, що «виховані люди повинні відповідати таким вимогам:

• Вони поважають людську особистість, а тому завжди ввічливі, поблажливі, толерантні... Вони не бунтують, якщо зник молоток або гумка; проживаючи з кимось, вони не роблять з цього послуги, а коли йдуть не кажуть: з вами жити неможливо! Вони вибачають шум, холодне пересмажене м'ясо, і гостроти, і присутність у їхньому помешканні сторонніх людей...

• Вони співчувають не тільки бідолахам та кішкам. Уних болить душа і від того, чого не бачить просте око...

• Вони поважають власність інших, а тому і платять борги.

• Вони відверті і бояться брехні, як вогню. Не обманюють вони навіть у дрібницях. Брехня образлива для співрозмовника і принижує його в очах того, хто говорить. Вони не пихаті, поводять себе на вулиці так само, як вдома, не пускають пилу в очі іншими людьми... Вони не балакучі і не лізуть з відвертостями, коли їх про це не просять... З поваги до чужих вух вони частіше мовчать.

• Вони не бідкаються на своє життя з метою викликати в іншого співчуття та допомогу. Вони не грають на струнах чужих душ, щоб у відповідь їм зітхали та пестились з ними. Вони не кажуть: мене не розуміють!..

• Вони не метушливі. їх не приваблюють такі штучні діаманти, як знайомство з видатними людьми, захват зустрічного в Salon'е, популярність у портерних...

• Якщо вони мають особистий талант, то поважають його. Вони жертвують заради нього спокоєм, жінками, вином...

• Вони виховують в собі естетику. Вони не можуть заснути одягненими, дихати тяжким повітрям, ходити по запльованій підлозі...»

Зауважимо, що здійснюючи реалізацію виховних завдань, педагог повинен дотримуватись принципу переходу від позиції «на рівних» до позиції надання вихованцю (студенту) більших прав, повноважень та обов'язків. Це стимулює студента до самовиховання та самовдосконалення. Дотримання педагогічних вимог до виховання майбутнього вчителя засобами культурно-масових заходів вимагає єдності цілей і змісту і визначає напрямки виховання - розумове, естетичне, моральне, трудове та фізичне. Останнім часом формуються нові напрямки виховання - громадянське, економічне, правове, екологічне.

Аналізуючи окремі напрямки виховання слід зазначити, що розумове виховання орієнтоване на розвиток інтелектуальних здібностей людини, інтересу до пізнання навколишнього світу та себе. Сприяти цьому покликане проведення культурно-масових заходів, таких як «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», «Кращий ерудит клубу елітарної молоді», «КВК» (внутрішньоінститутських та всеукраїнських), диспути за круглим столом «Викладачі - студенти», диспути на теми «Людина і Всесвіт», «Антична міфологія та українська культура», «Слов'янська і християнська міфологія» та ін. Під час їх проведення вихователь ставить ряд завдань, спрямованих на формування якостей, вкрай необхідних учителю, а саме:

- розвиток сили волі, пам'яті та мислення;
- формування культури навчання та розвиток інтелектуальних здібностей;
- стимулювання інтересу до роботи з книгою та новими інформаційними технологіями;
- розвиток особливих якостей особистості - самостійності, широти кругозору, здібностей та творчості.

Організація культурно-масових заходів, спрямованих, на виховання у майбутнього вчителя етичних норм (громадські читання студентів «П'ятихвилинки етики», конференції, лекції, диспути - наука про мораль», «Природа і зміст морального вибору», «Мо-

ральна мотивація», вогник «Батько і мати два серця гарячих, що нам дарують надію й тепло», урочисті засідання «Клубу міжнародної дружби», вечори пам'яті та ін.), потрібна для усвідомлення та дотримання загальноприйнятих законів поведінки у соціумі. Такі культурно-масові заходи покликані формувати у студентської молоді вміння раціонально використовувати вільний час та розвивати моральні почуття особистості (напр., уважне і турботливе ставлення до оточуючих людей); чесність, толерантність, чемність та делікатність; організованість, дисциплінованість та відповідальність; почуття честі та обов'язку, бережливого ставлення до національних цінностей. Здійснюючи етичне виховання, педагог застосовує такі методи, як переконання та особистий приклад, пораду, побажання та позитивний відгук, позитивну оцінку дій та вчинків, загальне визнання досягнень та почуття гідності студента, - особливо під час проведення етичних бесід та диспутів на прикладах практичних ситуацій та художніх творів. Одночасно не треба забувати про можливість використання (при потребі) зауважень та дисциплінарних покарань як виховних методів (за А.С.Макаренком). Характеризуючи педагогічні вимоги у системі, скажімо, правового виховання, слід відмітити, що вони будуть реалізованими, якщо студенти знатимуть основні принципи законодавства і керуватимуться ними у своєму житті, виходячи з глибокої переконаності у їх правильності і необхідності. Реалізація педагогічних вимог під час організації культурно-масових заходів з правового виховання майбутніх вчителів (тематичні вечори «Твої права та обов'язки», «Конституція України - маніфест миру, свободи, щастя», «Громадянином бути зобов'язаний», читацькі конференції «Право і мораль», «Правопорядок - основа демократії») вимагає обов'язкового подолання таких недоліків, як:

- перекіс у бік кримінальної тематики;
- захоплення окремими правовими питаннями замість розкриття загальних положень права і форм конкретної поведінки, внаслідок чого культурно-масовий захід викликає тільки пізнавальний або розважальний інтерес, а не ефективне включення;
- недостатнє наголошування на особистій відповідальності людини за скоєне.

Важливою умовою успіху проведення культурно-виховних заходів з майбутніми вчителями є забезпечення їх планування. Проблеми виховання засобами культурно-виховних заходів повинні становити органічну частину планів кураторів груп, деканатів, органів студентського самоврядування. Плани мають грунтуватися на всебічному аналізі стану дисципліни і порядку в групі, інституті, враховуючи психологічні особливості окремого колективу та рівень правової свідомості його членів, передбачати систему органічно пов'язаних між собою культурно-масових заходів.

Проаналізувавши ряд педагогічних вимог, ми дійшли таких висновків:

1. Дотримання та виконання педагогічних вимог у проведенні культурно-масових заходів дозволяє значно розширити пізнавальний горизонт майбутніх вчителів за рахунок введення блоку таких базисних понять, як: соціально-педагогічна сфера виробництва, педагогічна діяльність, методична діяльність, педагогічна творчість, педагогічне новаторство, педагогічна комунікація, педагогічне спілкування, педагогічні відносини, педагогічна свідомість, педагогічне мислення.

2. Під час проведення культурно-масових заходів треба приділяти особливу увагу вдосконаленню педагогічної майстерності та професійної компетентності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белоконный П.Г., Игнатов Л.Н., Коваль В.А. Опыт и проблемы воспитательной работы в приватных вузах// Нові форми виховної роботи у вищих закладах освіти України: пошуки, проблеми, знання: Прогр. та матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (22-28 вересня 1997 р., Євпаторія)/М-во освіти України; Асоціація приват вузів; ХТІ «НУА». - Х, 1997. -С.53-57.
2. Бондаренко І., Давидов П. Ціннісні орієнтири у формуванні державотворчих устремлінь молоді // Шлях освіти.-1992.-№2.-С.15-18.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Освіта.-1993. - грудень. - С. 1-4.
4. Зернов В.А. Оптимизация управления качеством образования в негосударственном секторе высшего образования в современных условиях: Монография/Рос. новый ун-т. - М., 1999. - 200 с.
5. Зязюн І.А. Формування особистості радянського вчителя. - К.: Знання УРСР, 1989. - 48 с.
6. Луговий В.І. Управління освітою: Навч. посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Держ. управління». - К.: Вид-во ХАДУ, 1997. - С.17, 74.